

2182

A 171

Anuar școlare.

A TREIA PROGRAMA

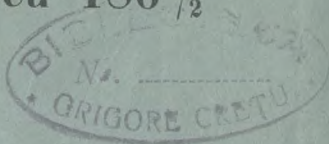
A

GIMNASIULUI MICU ROMANU

de religiunea ortodocsa orientale

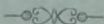
BCU Cluj / Central University Library Cluj

pe anulu școlasticu 186¹/₂

impreunatu

cu patru clase normale de fetiori și atatea de fete, dintre care pe lungă a IV. de fete se învățau și lucrulu.

A TREIA PROGRAMA

A

GIMNASIULUI MICU ROMANU

de religiunea ortodoxa orientale

pe anulu scolasticu 186¹/₂

impreunatu

cu patru clasi normale de fetiori si atatea de fete, dintre
care pe lunga a IV. de fete se invatia si lucrulu

redigata de

BCU Cluj General Library Cluj
G. J. Munteanu,
Directoru si profesoru la Gimnaslu.

COPRINSULU:

- I. Idei initiative despre Epigrafi'a romana de Dr. I. Mesiota.
 - II. Purismulu in limb'a romana.
 - III. Binefactorii fondatori ai Gimnasiului
 - IV. Premiale Rosetti
 - V. Sciri scolastice
- } de G. J. Munteanu.

BRASIOVU

In tipografia lui Römer & Kamner.

1862.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I.

Ideii initiative despre Epigrafi'a romana.

Intre multele doctrine, care ne introduc in templulu deosebitelor ramuri de sciintia se numera cu tóta dreptate'a si art'a epigrafica, adeca indreptariulu acela, care ne descide drumulu la cunós cere'a inscriptiuniloru.

Objeptulu Epigrafiei dara sunt inscriptiunile antice aflátore pe petri, numi, table, gemme, vase si alte remasitie din tempurile vechi. Éro cuventulu Epigrafia este, cá cele mai multe numiri tehnice scientifice, grecescu si vine dela *ἐπιγράφω* (lat. inscribo) inscriu, de unde s'a formatu si *ἐπιγραφή* (in-scriptio) inscriptiune. Grecii cei vechi numeau inscriptiunile si *ἐπιγραμμα* (epigramma); éro latinii le au numitu si titulus, cum se vede pe una inscriptiune in marmora:

„Siste, rogo, titulumque meum ne spreveris, oro.“ Asemenea si pe petrele aflate in Panoni'a se afla adesea T. M. P. i. e. Titulum memoriae posuit.

De alta parte inscriptiunile sepulcrale séu de pe mormente, se numescu greceste *ἐπιταφίον* (epitaphium), éro Romanii le a numitu monumentum séu monimentum, au memoria; si petrele, pe care se aflá inscriptiunea: mensa, tabula si mai tardiu si lapis, marmor si saxum.

Aceste inscriptiuni au purcesu din staruinti'a acea laudabila a popóreloru vechi, de a ridicá monumente in memori'a unui evenimentu insemnatu seu unui amicu si afinu si de a tradá posteritatii intamplarile si catastrofele memorabile in inscriptiuni si a se eternisá prin aceste'a pe senensusi.

Asfelu de fapte demne de memoria se inscriau in genere pe una materia, care putea sa resiste mai multu tempu stricaciunii. Odinióra se intrebuintiau spre acestu scopu table de lemn, de óre ce lemnulu fiindu mai mólo se putea perlucrá mai usioru. Pe asfelu de table a scrisu Sojono, cum

marturisesce Plutarcu, legile ateniene; éro la Romani a prescrisu regele Ancu Martiu, cá ordinatiunile lui Numa Pompiliu despre sacrificiele publice, sa se inscria pe table de lemmu. Éro mai tardiu, dupa ce art'a sculpturei a mai inaintatu se taiau asfelu de inscriptiuni si in osu de elefantu si in sticla, precum ne argumenté dia literile de acesta materia pe tiavile dela apeducte si sarcofage. Ma si pe petrile scumpe seu gemme se sepa u pe lunga alte figuri inscriptiuni. Dara mai multu decatu tóte au servitu de materia in Epigrafia vasele de pamentu, cum sunt: laternele, urnele, in care se pastrá cenusi'a cadavreloru arse, ulciórele si cu deosebire caramidiele arse. Pe aceste vase se inscriau de genere numele olariloru, vendiatorului, a locuriloru scl. éro pe caramidi se afla fórté desu numele legiuniloru romane, a prefectiloru, ordeneloru militare etc. Evenimente de mai mare insemnata se inscriau pe pétra séu arama, pentru ca acestu felu de materia póte sa resiste si mai multu inriurintiei temperaturiloru. Despre arama dice Pliniu in hist. nat. L. 34: „Usus aeris ad perpetuitatem monumentorum translatus est.“

Dara nu numai aram'a, ci si argintulu si aurulu se formau in table si se copereau cu inscriptiuni, cum ne putemu incredentiá din scriitori si din monumentele remase.

Va intrebá cineva, de ce folosu sunt inscriptiunile si cunóscerea loru? Folosulu in adeveru este fórté mare si variu. Inscriptiunile cá monumente publice si contemporane ale anticitatii sunt martorii cei mai demni de credintia si fontanele cele mai sigure ale Istoriei, Geografiei, Cronologiei si Anticitatiloru. Cate evenimente insemnate si influentiátóre asupra omenimei intregi, cate locuri memorabile nu aru fi remasu cu totulu ascunse si nedescoperite posteritatii, déca inscriptiunile de pe numi, monumente si alte remasitie vechi nu ni le aru fi adusu la lumina? Din inscriptiuni jurisconsultulu afla si 'si explica unu numeru mare de formule vechi de legi, senatusconsulte, edicte magistratuale, rescripte imperatesci scl. Din ele mediculu si naturalistulu descópere adesea produptele si medilócele secrete ale deosebitelor regiuni, care altufelu aru fi remasu póte ascunse si nefolosítóre omenirei. Folosulu celu mai mare in sa 'lu tragu din Epigrafia amatorii si scrutatorii de anticitati. Ea este pentru acestoa o camera

plina da cele mai interesante obiecte. Din inscriptiuni afla anticarul institutelor, moravurile, datenele religioase, starea civila si militara a popoarelor vechi, cari la autori se afla in obscuritate. Ma putem dice ca inscriptiunile sunt in literatura si anume in cea romana, tesaurile cele mai scumpe, de óre ce ele ne dau indreptarulu celu mai siguru despre limb'a, ortografi'a si caligrafi'a poporului romanu, caci tóte manuscriptele romane originale s'au perdutu si acelea, care le posedamu sunt numai decopiate mai multu séu mai putinu acuratu.

Din aceste cause barbatii invetiati din deosebite natiuni s'au silitu in deosebite timpuri a aduná remasitele aceste scumpe de inscriptiuni, ale esplicá si ale folosi. Astfel din inscriptiunile hieroglifice de pe piramidele cele colosale, obeliscele si sarcophagele egiptiene invetiati si cu deosebire francesi au combinatu Istori'a Egipteniloru din timpurile cele mai vechi. Din hieroglifice s'a deslucitu religiunea cea veche egipténa; diu ele s'a descoperitu starea culturai acestui poporu vechiu, care a formatu unu statu bine organizatu inca 3000 de ani in. de Cristosu. Totu asemenea rezultatu a purcesu pentru Istoria si din descoperire'a si descifrare'a de si inca necompleta a inscriptiunelor cuniforme (Keilinschrift) aflate in ruinele vechei cetate Ninive. Numai putinu s'au ocupatu invetiati cu adunarea si esplicarea inscriptiunelor grecesti si etruscice; ansa mai multu decatu tóte au atrasu atentiunea barbatiloru eruditi inscriptiunile romane.

Caus'a acestei predilectiuni pentru inscriptiunile romane este fórté naturala, caci care poporu din vechime 'si a intensu domnire'a peste atatea popóre si tiari, ca Romanii? Tóta lume'a cunoscuta pe atuncea a trebuitu sa simta man'a cea puternica a gintei romane, peste tóte tiarile s'a lalitu vulturulu tiumfatoriu alu legiunelor romane, si in tóte provinciele calcate de Romani au remasu monumente, care au eternisatu numele loru. Asia dara invetiati in privintia cunóscerei inscriptiunelor romane, nu au a intreprinde calatorii custasitóre in tiari departate spre a aflá materia pentru studiulu loru; caci acést'a o afla petutendenea inaintea ochiloru in catatime mare. Numai in Transilvania a numeratu anticarul J. Seivert peste 300 de inscriptiuni romane si inca

cate voru fi nedescoperite? Peste totu inscriptiunele romane, despre care va fi vorb'a esclusivu in cele urmatóre se afla in numeru mai mare mai cu sama de pe tempulu Cesariloru incóce. Asfelu in vechia Panonia de sub Augustu si Tiberiu, pe cand acésta provintia inca nu erá deplinu subjugata, se afla putine monumente; dela Claudiu pana la Traianu mai multe. Éro déla Traianu pana la Gordianu cele mai multe.

De óre ce inscriptiunele romane sunt de asia mare insemnate si cu deosebire pentru noi Rumanii vomu cercá a dá in scurtu óre care desluciri despre ele.

In tempurile republicei romane, pecand literatur'a latina erá in flóre si gustulu bunu inca nu erá depravatu inscriptiunele epigrafice trebuiau sa fia simple, scurte si adanci, adeca sa fie constrinse in putine cuvinte, sa lipsésca din ele ori ce figura pompósa, sa cuprinda óre care maiestate si sa lase cetitorului sa gandésca mai multu, decatu este exprimatul in litere. Éro mai tardiu cotra cadere'a clasicitatii limbei si stilului latinu si inscriptiunele au devenitu mai apatóse. De multe ori ele exprimá numai unu jocu de vorbe, cum este in epitafulu lui Censorinu la Pollione XXX. Tyr. c. 33: „Felix ad omnia infelicissimus imperator“ si in monumentulu lui Probu la Vopiscu (Prob. c. 21) „Hic Probus imperator et vere probus situs est, victor omnium gentium barbararum, victor etiam tyrannorum.“

Inscriptiunele romane sunt parte publice, parte private. Cele dintaiu se reducu la eveneminte de interesu pentru poporulu intregu, cele din urma la intemplari relative la una persóna séu familia. — Peste totu ele se potu impartí in 6 clase: 1) inscriptiuni istorice, 2) publice (in intielesu strinsu), 3) juridice, 4) onorarie, 5) votive si 6) sepulcrale.

I. Inscriptiuni istorice.

Sub acestea se intielegu acelea, care tradédia posteritatii faptele cele mai notavere, care au influintiatu asupra desvoltarii interne si esterne a intregului poporu romanu. Intre acestea ia locul primu fastii consulari (Fasti consulares), unu felu de cronicari, in care se insemná numele oficialiloru, causele pentru care se adunau comitiile, decisiunile senatului si poporului romanu, jocurile publice, resbelelo, triumfurile,

ovatiunile scl. — Unu fragmentu de asemene fasti se afla pe tablele de marmora dela Ancyra (cetate in Galatia, astadi Angora), pe care sunt inscrise faptele lui Augustu si din care unu locu dupa emendatiunea lui Gronov suna: „Pannoniorum gentes, quas ante me principem populi Romani exercitus nunquam adierant, devictas per Tiberium Neronem, qui tunc erat privignus meus, imperio populi Romani adjeci.“ (Vedi mai pe largu despre acésta si cele urmatóre Katancsich „Istri adcolarum geographia vetus“ P. I. p. 38—61).

De inscriptiunile istorice se tine si unu fragmentu (la Muratoriu p. 610), care cuprinde decreturile senatului romanu si tractatulu intre Romani si regele Antiohu si celu cu Ahei (v. Liv. lib. 33), precum si catalogulu decurioniloru pe tabula Canusina (la Fabretti p. 598) si actele colegiului Arvariloru (la Gruter p. 116).

II. Inscriptiuni publice (in intielesu strinsu).

Inscriptiuni publice se potu numi acelea, care se afla in temple, teatre, pe murii cetatiloru, arcu de triumfu, apeducte, stalpi de confinii si pe colonnele miliare scl. Inscriptiunile din temple sunt séu pe ceriulu templului séu pe parte'a de susu a stalpiloru, precum este inscriptiunea din panteonulu lui Agrippa, éro la muri se afla deasupra portii principale a cetatii cum se vede pe remasitile portii Veronese de pe tempulu lui Gallienu, pe cand la arcurile de triumfu se punea inscriptiunea pe arhitravu, precum este in arculu tripolitianu ridecatu in onórea lui M. Antoniu si L. Veru.

Daca unu monumentu publicu érá dedicatu imperatului, atunci inscriptiunea se incepea cu numele aceluia, daca cumva nu ocupá loculu primu numele facatorului; dupa acea urmá mentionare'a monumentului s. e. murum turresque fecit, pontem restituit, ad summam manum perduxit, horologium positum, thermas largitus est etc. Se adaogá apoi numele acelui, cu acarua cheltuiála s'a facutu monumentulu sub formele: sumtu suo, pecunia sua, impensa sua scl. Adesea cetimu pe atare inscriptiuni si caus'a, pentru care s'au facutu, s. e. ob honorem aedilitatis, flaminatus, tribunatus; pro beatitudine temporum, aqua inducta, pro ludis etc. Afara de acestea se inscriau adesea si numele acelora, cari au asistatu la facere,

a acelora, din acaroru mandatu s'au facutu si uncori si a arciitectului. — Cele mai multe inscriptiuni publice se afla pe stalpii de pétra, care mentionédia facerea unui drumu, ceace se esprimu adesea cu cuvintele:

Rotab. Redi. = Rotabilem redidit, séu Stern. = Sterni jussit. Atari drumuri publice se faceau cu licenti'a senatului séu a magistraturei competente adesea cu cheltuiala privata, cum ne arata esemplulu urmatoriu: „Augustales fori Sempronii viam longam P (passuum) ∞ (mille) CLXV = 1165 ex D. D. (= decreto decurionum) sua pecunia sternere curaverunt.“ (Fabretti p. 406.) Éro drumurile militare se faceau din mandatulu imperatorului si pe colonne se inscriá atunci numele acestuia, a parintiloru si adesea si a protoparintiloru lui si totudeodata si anulu potestatif de tribunitia si alu consulatului, cea ce servea de cronologia.

Asemenea columneloru de drumuri erau colonnele miliare, care insemnau distanti'a unui locu dela altulu si pe care se inscriau literile M. P. = millia passuum séu miliare positum si numele cetatii, dela care incepea distanti'a s. e. A Vind. = a Vindobona.

III. Inscriptiuni juridice.

Cu acestu nume se potu insemná inscriptiunele, care cuprindu in sene legi, senatusconsulte, plebiscite, unele decrete ale senatului si poporului romanu, diplome, contracte, testamente scl. Inscriptiunele cuprindiatóre de legi se incepu cu numele consuliloru respectivi, cum ne arata lege'a Quinctia, care la inceputu sona asia: „T. Quinctius Crispinus consul populum jure rogavit, populusque jure scivit, in foro pro rostris aedis divi Juli, ante diem pridie Kalendas Julias, tribui Sergiae principium fuit: protribu Sextus L. T. Varro (Maffei Art. Crit. p. 49). Totu asemenea erau si plebiscitele séu decretatiunele poporului. Éro senatusconsultele se incepeau cu numele acelui senatoru, care a facutu propunerea, adaogandu-se dioa si loculu, in care s'a tinutu senatulu si numele acelora, cari erau de fatia la scriere (qui scribendo adfuerunt).

Dupa acea urmá decisiunea senatului in formelo: „Placere huic ordini, senatum censero, de ea recta censuerunt etc.

La fine se află literile S. C. = Senatus Consultu. Ma adesea cetim în atari inscripțiuni și numărul senatorilor cari au fost de fația, s. e. În senatu fuerunt CCCLXXXIII.

Decretele senatului și poporului romanu se începu în genere cu formul'a: S. P. Q. R. = Senatus populusque romanus și cu numele consulilor, éro la fine se afla numele Tribunalului plebei (Pl. Tribuno) și câte odată și anume în inscripțiuni mai tardie și anul Romei. Între inscripțiunile juridice se potu numera și acelea, care cuprindu legaturile făcute între patronu și clientu. Acestea se începu cu numele consulilor și cu datulu s. e. M. Crasso Frugi L. Calpurnio Pisone Cos. (consulibus) III. Non Febr. După acea urmédia numele clientului sub formul'a hospitio facto, tessera hospitalitatis cum eo facta, apoi numele patronului cu cuvintele: „in fidem clientelamque suam recipere“ și în fine numele maritorilor: egisse legatos.

Totu de acésta clasă de inscripțiuni se tinu cele de pe tablele de congediere onesta din militia, ce se dau soldatiloru, cari au servitu 25 de ani, séu câte odată și mai puțin. Congediulu acest'a éra înscrisu pe table de arama și cuprindea dreptulu de cetățianu romanu și licenț'a de a intră în casatoria legitima. Ele purtau la începutu titul'a Imperatorului, care a datu congediulu, după acea ocașiunea, dioa, și numele consulilor, numele și patri'a soldatului congediatu și în fine formul'a: „Descriptum recognitum“ împreună cu locul unde se află pastratu originalulu s. e. „Descriptum et recognitum ex tabula aerea, quae fixa est Romae in Capitolio, in ara gentis Juliae.“ (Maffei Art. Crit. p. 30.)

IV. Inscriptiuni onorarie.

Acestea se afla pe statuele séu monumentele ridicate séu prin decretulu senatului, principelui, alu unei colonii, corporatiuni séu unui colegiu, séu și din indemnă privatu în onóre'a unei persóne distense.

La aceste statue se înscríá mai antaiu numele celui onoratu în Dativu și apoi adesea oficide, care le a purtatu și meritele ce le a avutu acest'a s. e. „M. Caecilio Novatiliano C. V. (= clarissimo viro), oratori et Poetae illustri, allecto inter consulares, Praesidi Prov. Maes. Sup. Juridic. Apul. et

Calabr. Praet. Trib. Pl. Q. (aestori) Prov. Afric. Splendidissimus ordo Beneventanorum privatim et publ. patrocinio ejus saepe defensi P. D. D. (= publice dederunt).“

Totu odata se afla in cele mai multe casuri la atari in-
scriptiuni mentionatu si monumentulu s. e. statuae ornamenta
locavit, loculu unde se aflá: „Statuam in foro divi Trajani
erigi collocarique jusserunt,“ caus'a pentru care s'a ridicatu:
ob merita etc. Éro daca statua se ridicá in onore'a impe-
ratului, se adaogá adesea fras'a: „devotus numini majestati-
que ejus, séu in abreviatura: D. N. M. Q. ejus. Dupa ace-
stea urmá numele acelora, cari pretendeau ridecare'a monu-
mentului, s. e. senatu petente, si daca loculu unde se asiadiá
monumentulu se alegea din ordene'a unei magistraturi se in-
scriiau la fine si literile: L. D. S. C. = locus datus senatus
consultu, séu D. D. = decreto decurionum, séu L. D. D. D.
= locus datus decreto decurionum. Mai raru este casulu
acela, cá la inscriptiune sa se adauge si tempulu, in care
s'a pusu monumentulu, cum este esemplulu la Maffei p. 462,
la monumentulu lui Q. Confidiu: „Dedicata II. Idus Apr.
Agricola et Clementiano coss.“

V. Inscriptiuni votive séu de devotiune.

Sub inscriptiuni votive se intielegu acelea, care esprima
facere'a séu implinire'a unei promisiuni facia cu diei (votum)
séu mentionedia unu monumentu ridicatu in onore'a dieiloru,
cum sunt altare, temple, statue etc. Cunoscutu este, ca Ro-
manii inainte de a intreprinde ceva insemnatu s. e. una ca-
latoria, speditiune séu altu ceva importantu faceau rugatiuni
inaintea altareloru dieiloru si promiteau, ca déca voru avea
resultatu bunu voru aduce óre care jertfa. Atari promisiuni
(vota) se inscriiau apoi pe altarele séu statuele dieitatii. La
inceputulu inscriptiuneloru votive se afla de ordenariu numele
dieului, s. e. J. O. M. = Jovi Optimo Maximo; acésta in sa
nu eschide cá sa se puna in loculu primu si altu nume cum
vedemu din esemplulu urmatoriu: „Anteros Bonae Deae do-
num dedit.“ La numele dieitatii se adaoga adesea cuvintele:
Deus si Numen s. e. Deo Herculi, si inca si mai desu a-
tributele aceiasiu s. e. Jovi Optimo Maximo Servatori
Conservatori. Solenelu erá la Romani a se dá dieiloru si

dieitiloru atributulu Augustus-a, s. e. Marti Augusto; acestu atributu mai tardiu se dá si imperatiloru, fiind acestia anco in viatia si de aci se póte esplicá apoi si fras'a: „Devotus Numini Majestatique ejus.“

La inscriptiunele acestea, care esprima una promisiune facuta séu implinita pe lunga numele dieitatiei si a persónei, care a depusu acestu votu se insemnau si cuvintele, ca a facutu séu implinitu promisiune'a, in cele mai multe casuri numai prin literile incepátorie, care in genere se punu la urma, s. e.

M. Septimius C. F.
Menti Fideique
Deabus Praesenti
Bus EX Voto

S. P. (suscepto posuit).

Formulele, care esprima promisiune'a sunt varie: V. S. = Voto suscepto; E. V. S. = ex voto suscepto; E. V. D. = ex voto dedit, reddidit; posuit, fecit; V. S. = voto sacravit; E. V. L. S. = ex voto libens solvit; aram restituit, posuit dedicavit, erexit, monumenti loco etc. — Pe lunga acést'a in inscriptiunele votive aflamu fórté desu insemnatu si cu acui spese s'a ridicatu monumentulu cu cuvintele: de suo fecit ex voto, sua pecunia, impensa sua etc., séu si numai cu literile: S. P. D. D. = sua pecunia dedit; D. S. P. Fec. = de sua pecunia fecit; ma si caus'a pentru care se dá votulu se inscriá pe monumentu, s. e. Pro salute Imp. Caes. M. Aureli Antonini; pro salute et incolumitate, ob salutem, pro salute et reditu, pro bene adorato Numine, pro salute itus et reditus. De aci se tinu si espresiunele: Jussu Proserpinae, somno monitus, ex oraculo, visu etc. Éro déca monumentulu se aflá in locu publicu se adaogá invoire'a si autorisare'a decurioniloru sub formulele: L. D. D. D. = Locus datus decreto decurionum, séu L. L. P. D. = Locus libenter publice datus.

VI. Inscriptiuni sepulcrale.

Romanii credéu, ca acela, acarui cadavru nu se ingropá, trebue sa retacésca celu putinu 100 de ani impregiurulu mo-circloru stygice si de aceea avéu cea mai mare ingrijire, ca

séu cadavrulu séu déca acesta se ardea cenusi'a sa se îngrópe. Éro incasu, cand cineva nu putea sa posededie cadavrulu, fiind acesta in manile inamiciloru, cea ce se intamplá mai cu sama la soldati in resbelu, se ridicá celu putinu unu monumentu, pe care 'lu numescu Cenotaphium. Celoru morti Romanii in genere le faceau pe mormentu monumentu cu inscriptiuni (titulus, epitaphium), care cuprindeau pe lunga altele numele mortului si dorinti'a celoru remasi, ca sa jaca in pace: terra mortuo levis sit, séu molliter ossa cubent. Dicitate'a, care priveghea asupr'a mormenteloru, se numesce Venus Libitina. — Religione'a romana pretendea cá loculu de inmormentare sa fia santu, neviolabilu si de se aflá lunga drumu trebuiá sa i se detiarmurésca apriatu marginele, pentrucá sa nu fia calcatu de trecatori séu violatu de aratru.

Form'a mormentului érá in genere una figura tetragóna, a caria lungime si latime se inscriá adesea pe petr'a mormentului: la acésta se adaogá próvocatiune'a, cá sa nu se profanedie de cineva: Huic monumento dolus malus abesto, séu in abreviatura: H. M. D. M. A., séu rugatiune'a cotrá trecatori, sa nu calce loculu: Nec calcare velis, nec gravis esse loco.

Inscriptiunile de pe mormente peste totu se numescu sepulcrale si se incepu in genere cu formul'a solenela: Dis Manibus séu D. M., adeca sufletelore sante, caci Romanii intielegu sub manes sufletele celoru morti, cari se adorau cá dieii. Dopa D. M. se mentionédia numele monumentului: sacrum séu monumentum, s. e. D. M. S. = Dis Manibus sacrum. La Dis Manibus se adauga adesea si cuventulu genius, aperiatoriulu unei familia: D. M. et Genio. Dupa acést'a urmédia numele mortului, adesea intreruptu si de alte cuvinte, s. e.

D. M.
Hic Situs Est
L. Ael. Urbicus.

Éro la nume se pune de multe ori si conditiune'a mortului, s. e. librarius; éro la soldati veteranus etc. adaugandu-se si numele legiunei, coortei etc. anii si lunile, catu a servitu.

Déca mortulu, cui 'i se ridicá monumentulu erá femea, atunci la numele ei se adaugá si acel'a alu barbatului, s. e. *Caeciliae Metellae Crassi (uxori)*. La femei se inscriau de multe ori anii, lunele si dilele, ma chiaru si órele vietii conjugale, cum ne arata urmatoriulu epitafu la Fabretti:

„D. M. Aureliae Spenis T. L. Mesius Hermeros conjugt carissimae conq. vixit annis XIII. M. V. D. XXVIII. H. XI.“

Éro déca n'a fostu maritata se mentioná numai tempulu, catu a vietuitu.

Cuvintele, prin care se esprima esire'a din viatfa sunt cam acestea: *decessit, raptus, functus, defunctus, abcessit, debitum reddidit etc.* Nu arare ori se afla inscristu si felulu mortii, s. e. *incendio pressus, in sinu maris perierunt scl.*

La fine'a inscriptiunei se afla de comunu numele ace-luia, care a ridecatu monumentulu, cu cuvintele: *aram posuit, ollam ossuariam donavit etc.*; esprimatu fiindu de multe ori si simtiulu de durere, precum: *moerens, mater ad luctum et gemitum relicta, séu simtiulu de amóre: matri desideratissimae, amico incomparabili, conjugt dulci séu benemerenti.* (B. M. P.)

Adesea se incheiá inscriptiune'a si cu schiamatiuni, mai cu séma in versuri, s. e.

„Onefas! quam floridas cito mors eripit annos.“

„Ego sum quae in carinis peperit,

O dii superi et inferi! o mater misera,“

séu cu rugatiuni: *rogo per superos qui estis, ossa mea tueatis.* Mai raru se afla in inscriptiunele sepulcrale cuvintele: *cineres, ossa séu reliquiae, cum este in esemplulu urmatoriu:*

Dis Manibus

Juliae Helpidis

Ossa Pia Cineresque

Sacri Hic ecce Quiescunt.

Si mai raru este anco, cá in inscriptiune sa se introduca mortulu vorbindu, cum este inscriptiune'a:

Fui. Non Sum

Estis. Non Eritis

Nemo Immortalis.

Aceste'a sunt formele epitafilorū in genere, ansa se afla unele, care cuprindu in inscriptiune voiinti'a si decisiune'a ultima a reposatului. Acést'a constá in unu legatu facutu de celu mortu si inscristu pe mormentu, cá adeca in totu anulu la dio'a mortii sale séu a fiului seu séu la dio'a nascerei sa se dá concetatiiloru masa (pro manibus, pomana; epulum, crustum et mulsum daretur); séu sa se duca la mormentu flori scl. (ut singulis annis rosae ad monumentum deferrentur). Altii decideau prin legatu, ca in totu anulu sa i se aduca jertfa, ad. ca la dile anumite sa i se stropésca mormentulu cu oleiu, vinu, lapte si cusangele animaleloru jertfite.

Catu de mare insemnatate avea la Romani dreptulu de a posede unu mormentu, se vede si din ace'a inpregiurare, ca in inscriptiunile sepulcrale se insemná apriatu, ca are dreptulu asupra unui locu de ingropatiune, castegatu dela magistratur'a competente, cea ce se exprimá in genere cu cuvintele: jus habens huic monumento decreto decurionum, decreto ordinis, concessione senatus coloniae, ex donatione (loci) fecit sibi et suis etc. Ma atata erá nevoiinti'a de a posede unu mormentu, incatu adesea 'si lu facea cineva fiind anca in viatia, cea ce se si exprimá in epitafu (vivens fecit) séu celu putinu demandá acésta apriatu in testamentu urmatoriloru sei (Testamento fieri jussit).

Dreptulu acest'a, ce'lu avea cineva asupra unui mormentu, 'lu putea apoi concede séu denegá si altora, si de acea se cuprinde si in inscriptiune adeseori voiinti'a posesorului, déca eschiude séu nu pe creditorii sei dela mormentulu seu: Hoc monumentum heredem sequetur séu non sequetur, séu in abreviatura: H. M. H. S.

Dara mai multu decatu de ori ce ingrijiau Romanii, cá ingropatore'a s'a nu traca la alta familia, de acea cetimu in epitafe: Hoc monumentum veto, ne de nomine meo exeat; Nec ullo modo abalienabitur, nec de nomine exeat familiae suae; si de acea vendiare'a si donare'a ingropatóreloru erá oprita si se pedepsea aspru. —

Acestea amu aflatu cu cale ale culege si constringe in unu spatiu catu se póte de micu, cum o cere stensiune'a unui Programu scolasticu. Scopulu mi a fostu, cá sa contribuescu si eu catu de putinu, intru cunóscere'a inscriptiu-

neloru romane si prin acestea a intregului poporu romanu, dela care ne tragemu origine'a. Incatu mi a succesu acésta incercare voru judecá acei barbati illustri ai natiunei, cari au facutu unu studiu mai indelungatu in acésta privintia.

Iónne G. Mesiota,

Dr. phil. Prof. la Gimn. rom. gr. or. din Brasiovu.

II.

Purismulu in limb'a romana.

Afóra de copiositatea de vorbe, prin care limb'a cultivata devine in stare a exprime verce notiune, cu care spiritulu de inventiune inavutiesce cunoscintiele unui poporu in domenulu materiale si spirituale, precum si nuansele cele mai fine de idee; afóra de precisiunea, prin care se tragu margini la fiacare notiune, pentru cá sa nu se reverse in ecui-voce: cultur'a limbei mai cere si curati'a.

Éro curati'a limbei se capata prin asia numitulu Purismu, ce este o procedura ce tinde a liberá si a curati limb'a de barbarismi, de archaismi, de provincialismi in respectulu materiei ei; si de solecismi, de latinismi, de galicismi scl. in respectulu formei si alu constructiuni. — De barbarismi ne va fi vorb'a mai intinsa, scurta despre celelalte contraria la cureti'a limbei.

Inainte de a purcede la stavilirea unei modalitati órecare, dupre care ar fi sa se curatia limb'a nóstra, cata sa constatamu mai intaiu de atatea ori constatata si éro si éro contestast'a afinitate a limbei romanesci cu celelalte limbe romanice din Europa. Cá sa scimu de cari barbarismi este a se purificá limb'a nóstra, cata mai antaiu sa decidemu, ce e si ce nu e barbarismu in limb'a romanésca, seu cu alte vorbe sa demustramu: cu care din cele trei familie mari de limbe din Europa se cumnatiesce acésta limba, ce o vorbescu mai bine de 10 milióne de romani la Ostulu Europei: cu cea latino-romana, seu slavica, seu germana?

Sa nu mi se dica contr'a, ca acést'a e o cestiune de prisos acum fiindu deja deslegata de multu, precum si ca-

racterulu celu romanu alu limbei nóstre determinatu. Acést'a póte fi adevratu cu respectu la cei ce ne cunoscú limb'a prin studiu din vorbire, si la cei ce fiindu ómeni de buna credintia, le este de aflarea adeverului in cercetarile sale sciintífice; nu anse si in respectulu celorace iau amana ver o carte tiparita bisericésca de a nóstra, si, dupa ce culegu de acolo: slava, mila, milostenia, blagoslovenia, ceaslovu, molitva, sluga, vecernia scl. striga écca ve limb'a cea romana. Omenii de soiulu acest'a, degradandu sciinti'a la serva docile a intrigeloru sale de partitu, tindu la scopuri speciale spre a ne face unii slavi, alti germani; cei mai moderatii dintrensi nisuescu a ne scóte de o amestecatura lipsita de colóre si fora nice o legatura de afinitate cu verun'a din familiile cele mari depe acestu contienutu.

Nu voiú dice ca elementulu slavicu nu e copiosu mai multu decatu se cuveniá in limb'a nóstra — cea bisericésca. Sa fimu recunoscatori in veci parintiloru bisericeii nóstre, cari ne au datu o literatura bisericésca, cum nu vei gasi la nice unu poporu din cate se tienu de crestinismulu ortodocsu. Trebue anse sa marturisimu, ca cei antai traducatori din eleanic'a si slavon'a, fiindu essiti din scóle slavone, si sub influinti'a persecutiuniloru din partea apuseaniloru, s'au feritu mai multu decatu s'ar fi cadiutu de vorbe cu caracteru romanu, chiaru si déca acelea se aflá si s'alla enco in limb'a poporului. Spre limpedirea acestei díse ajunga a citá numai spiritu seu spiritus, de unu usu fórté latítu intre noi, de si in altu sensu, si totusi in limb'a S. Scripturi s'a datu pretotinde cu duch; vite, fére, chiaru si bale, care in scriptura s'au dísu jivini sal; avemu charu se putea díce charitate si s'a dísu in totu loculu dragoste. Romanii nu s'apera de cei ce, incheindu dela acestea vorbe slavóne, care parte mare sunt termini teologici, ne facu slavi, ca dóra noi romanii amu urí pe natiunea slavóna, seu ca ne ar fi rusine a face parte din famili'a seu gintea slavica, acareia slava a fostu mare in tracutu, si pe care o ascépta unu fiitoriu enco si mai mare. Ci, déca aparamu romanitatea limbei nóstre si prin urmare afinitatea ginti nóstre cu celelalte popóre romanice, o facemu, caci suntemu convinsi de adeverulu lucrului, si adevverulu cata sa ne fia scumpu; o facemu, caci

voimiu sa ramanemu ce suntemu; caci numai cá romani putemu inaintá in cultura si respunde destinari ce ne a orinduitu Ddieu; si caci n'amu vré, cá tacendu sa fimu bagati intr'o semintia seu alt'a, de unde mane poimane sa fimu eschiusi si despretiuiti cá unu elementu eterogenu. — Totu acéstea le dicemu si celor'a din alte tabere. P. e. celor'a ce ne voru sa fimu goti le putemu dice: romanii pretiuescu sciinti'a germana, si din acésta causa e in interesulu loru sa invetie limb'a nemetiloru; dar ei sciú ca doua corpore eterogene la intemplare se potu intregi si sustiné, ma a se amalgamá nice odata. Éro maghiarizatoriloru cata sa le o spunemu odata pentru totudaun'a sinceru, cum se cuvine la nisce frati, espusi la necesitatea acelorasi cercustari, ca, déca va fi sa stea scrisu in cartea ursitei, cá sa nu ne putemu scapá nice intr'unu modu limb'a, ce o iubimu cá viati'a si mantuirea sufletelorú nóstre, ca, dícu, in acea eventualitate de fatale necesitate, alegerea spre ce sa ne inclinamu nu ne va fi grea: denevoia ne vomu aruncá acolo unde e sciinti'a si numerositatea física, (seu si acolo unde asi pona aci suntemu parte mare legati cu legatur'a ce se socotesce adou'a la putere dupa cea a nationalitati: dar nice odata nu vomu adaoge a intari si a ne perde intr'unu elementu strainu si fora nice o afinitate pré acestu continutu.

Dar, déca nu se póte negá aflarea de vorbe slavóne in limb'a nóstra, cea bisericésca, nu me voiú sfiu unu minutu a dechiará: ca sunt au maliciosi, au ignoranti toti cati, incheindu dela atare vorbe slavóne, determina de slavicu caracterulu limbei nóstre.

O incheiere logica si drépta dela o limba órecare la afinitatea ei cu alt'a se póte face numai dela acelea vorbe ce esprimu notiunu de prim'a necesitate, ce totu natulu in fiacare poporu le invatia dela sinulu mamei sale in sfer'a de ocupatiune in care traiesce si móre, si apoi déca totudeodata se iau in drépta apreitiuire si formele si constructiunea, seu geniulu limbei, ce, asimilandu ingredientiele straine, si prefacendule, asia dícendu, in ósa si carnea sa, singuru numai e capace a dá documentu de caracterulu unci limbe.

Aplicandu acésta doctrina la obiectulu nostru, sa citamu, incatu incape angustulu cadru alu acestei disertari, in sieru cum ne vinu sub condeiu, vorbe cu care romanulu 'si esprime ideele de prim'a necesitate in sfer'a ocupatiuniloru sale seculari; sa ne provocamu si la analogi'a formeloru sale cu formele limbeloru romanice, pentrucá sa póta judecá fiacare in cunoscintia de cauza despre caracterulu romanu seu ne-romanu alu limbei nóstre.

Sa luamu:

a) Trupulu omului din capu pona in calcaiu, si audim pe romanu dicendu: facea, buca, temple, ochiu, sprincéna, géna, ureche, paru, cóma, céfa (chêf fr., κεφαλή), cerbice, gura (gula lat.), buza (bozo span.), mustatia, barba, dinte, massea, limba, gingiua, palatu (alu gurei), creri, ghindula, bale (bile fr.). nasu, nari, mucii; gatu, spinare, dosu, umeru, braciú, cotu, mana, pumnu, palma, degetu, ungue; cósta, spata, lature, cópsa, peptu, ugeru, tietia (teton, têtér v. fr.); pantece, ventre, fóle, buricu, petioru, genuchiu; pele, carne, sange, osu, sucu, nevre, vena; ficatu, fere, plamani, renuchiu; inima, suflare, sufletu, simtíre, audiu, vediu, gustu, atinsu; cugetare, precepere, intelegere.

b) Vorbe cu care esprime notiuni de legatura de sange: familia, tata, máma, fiu-a, ginere, noru; socru, sócra, cumetru-a, fétu, féta, fetioru, copilu-a, cuscru-a, cumnatu-a, nepotu-a, unchiu, metusia (amita), finu-a, master-a (marâtre fr.), vitricu-a, fiasstru-a (fiu-a vitrica); fertatu (semi frate); suratra (semi sora); parinti, mosi (majores), natu-a.

c) Vorbe cu care esprime notiuni din sfer'a casei: cetate, casa, locasiu (locatio), staulu, gradina, curte; cuptoriu, focu, scinteia, hornu (furnus), fumu, funigine, sgura, carbune, tatiune (titione), spudia, cenuse; acoperementu, pamentu, podmolu, feréstra, usia, parete, saru (sera latin.), cheie, locatu (loquet fr.), veríga (verou fr.), lati, cuiu, maiu, tenda (tendunt — tabera — milites — tente fr.); — notiuni de imbracamente: vestmentu, camasia, iia (linia lat.), pep-tariu, curea, cojocu (cuojo it.), palaria, caciula (capsule), bracia, bratele, baiera (barriere fr.), cingatória, velu, sudariu, stergariu, straiu, asternutu, lintiolu, sarica, sumanu, calciunu, maneca, manecutia (manchet fr.); — pandia, pandietura, ghemu, tortu, fuioru, firu, acie, acu, stupa, canepa, inu, lana, penura, carpa: — notiuni de unelte: mésa, scaunu, vasu, pocaru, óla, cana, ulcioru, candela, icóna, chipu (Clypeus), alvia, bute, butina, cercu, sustariu (sestarius lat.), cupa, cofa (scafa lat.), cestu, caldare, frigare, cutietu, fusu, sula, furca, furculitia, taiiariu, secure, sita (seta lat.), fune, ratia (rete), laciú (laqueus, lax), secere, peptene, sierastrau (serra lat.); tiegla, scandura, scin-

dila, ascie, surcea, unghitia (dela uncus lat), hamu (hamus), caru-cara, róta, ossie, carucia (caruca lat.), paru, jugu, fune, sapa (sappa Glos. Isid.), gardine (cardo-ine lat ce tiene fundulu butiei); — notiuni de nutretiu: graú, farina, ordiu, secare, pane, aluatu, bucata, frecatiei (fricassé fr.), sorba, turta, lapte, casiu, seru, corastra, untu, oleiu, ocelu, vinu, apa, mustu, sigiru (cidre fr.), inu, meiu, fasole, linte, patrangelu, cépa, aiiu, frasinu, curechiu, radice; miere, mursa, céra, fagu de miere (favus lat.); — notiuni de dregatoria: Imperatu, domnu, duce, jude, judecatoriu, aparatoriu (aperitor), anti-stite (deaci tistu), episcopu, popa (Popa lat), preotu (prêtre fr.), in-variatoriu (dela Vates); — de ocupatiuni: morariu, pecurariu (pecus), croitoriu (creatoru), lemnariu, vacariu, cantatoru, dregatoru sal.; — notiuni militari: arma, armariu*), armata, óste, calaretiu, pedestru, resbelu, capitanu, bataiia, lupta, pumnatura, tabera, sabia (sable fr.), spada (daci spataru), arcu, sagéta, lance; — punte, naue, pluta (flote fr.), luntre, vadu, tracatu (traiectus); — carte, cartia, calamariu, scriptura.

d) Vorbe cu care esprime notiuni din fisica si istoria naturale: Stele, ceru, calea lui Traianu (via lactea), lucéferu, sóre, luna, cornu-capri (tropiculu capriorului); aeru, negura (nebula); noru, plóia, neue, grindina, roua, fulgeru, tunetu, ghiacie, — lumina, lucire, frigu, caldu, umedu; — ventu, bóre (borea), austru; — apa mare, riu, pariu, unda, bolboce, rípa, tiermuri (terraemuri), alvia; — tíera, tierana, tieremu, campu, campia (campania), sesu, munte, vale, chiwa (cime), pasada, culme, plaiu (planum), plasa (plaga), lacu, balta (m. balticum), padure (palude); — din zoologia: vita (bête fr.), bala (belua) d'aci belauru (belua-urus, animalu mitologicu), bou, bivolu, véca, tauru, vitielu; calu, épa, armasariu, asinu-a, mula-a, oue, berbece, ariete, mnelu, notenu, capra, iedu, cerbu, camila, elefantu, porcu, veru, purcelu, mascuru (masculus), iepure, lupu, cane, ursu, leu, tigru, catoiu (chât fr.), matocu (matou fr.); sórece, ariciu (erinaceu); cuitu (cete), carpu (carpio), mréna (murena), platica (plattessa), scumbria (scombrus); purece, paduchiu, lindíne, scarabus, serpe, scorpia, verme; — vulture, strutiú, uliu (milvus), herete, paune, merla, rindune, porumbu, porumbariu, turturea, pasere; gaina, cocosiu (coq fr.), puiú; — notiuni din botanica, pomi: maru, paru, prunu, nucu, persecu, ciresiu, alunu, muru, gutuiú, migdalu, fragaru (dudu), castanu; fructele: pruna, nuca, persica, cirésia, mura, fraga; arbori: ulmu, fagu, frasinu, pinu, teiiu, tissa (taxus), platinu, carpinu, salce, acaciu, socu (sambucus); colective: prunetu, nucetu, frasinetu, paltinisiú etc.; ierburi: iérba; feru, páia, pleve; — piperiu, corsica, malva, poru; vitie, viia, rosa; — trunchiu, radacina, scórtia, coja, maduva, ramura, frundie, fóia, ghinda, tufa; — notiuni din mineralogia: pétra, auru, argintu, arama, feru, plumbu, diamantu, cristalu, sare,

*) In tóte casele romanului din Ardealu intre mobilia sale vei gasi si armariulu, ma ornatu cu vasa in locu de arme, nu cum se vede a fi fostu véchea datina.

huma, lutu; — morbi si opusale: friguri, tuse, eftica, langóre, be-
tezire; sanatare, viatia, mórté.

e) Vorbe ce esprimu notiuni de timpu: vécu (dela ve-
clus), anu, iérna, primavéra, véra, tómná, luna (mese), Januarius, Fe-
bruarius etc. Este curiosu, ca, pe lunga numele luneloru usitate in
limb'a scrisa, poporulu nostru mai are si altele poporale fórte na-
turale: Gerarius (Januarius), Prieru (Aprile), Patraru (Maiu), Cerisarius
(Juniu), Cuptorius (Juliu), Meselarius (Augustu), Viniceriu (Septembre),
Brumarelu (Octombre), Brumarius (Noembre), din care unele, lucru de
mirare! semina la cele cu care francii numisera pe a le loru in ca-
lendarulu republicanu, ce a duratu dela 1792—1805. — Septemana,
dominica, luni, marti, mercuri, joue, vinere; óra, minutu; séra, nópte,
di, mane, ieri.

f) Din caus'a mai sus produsa numai pentru notiunile reli-
gióse are vorbe mai pucine: Ddieu, dina (divina), santu, sancitu,
cretiunu (dela creatiune), Floria, Rusalia, Palia, Venere mare (Paras-
cheva), sórte, ursita (fatum), beserica, templa (templum-a), altare,
mane (in po-mane), rugatiune; — voce, vorba, sunetu.

g) Notiuni de colóre: albu, negru, galbenu, palitu, plavitiu
(flavus), verde, pras'niu, aureu, rosii, balanu (bele fr.), neriu (dela
Nereus = Neptunu = colórea mari), venetu (idem); — de mesura:
inaltu, aduncu, lungu, scurtu (court fr.), afundu, angustu, latu, largu;
— de catatíme: atatu, catu, multu, pucinu, mare, micu, intinsu,
strinsu; — modalitate: móle, virtosu, fórte, aspru, netedu, grosu,
subtíre, chiaru, limpede, turbure; — de cualitati abstracte: bunu,
reu, umilitu, felosu, ferosu, curageosu, miselu, sumetiu, mandru (mun-
dus), orbu, surdu, mutu, tacutu, pala vru; mortu, viu, sanatosu, spurcatu.

h) Vorbe ce esprimu actiuni: laudare, cantate, reposare, fre-
mentare, rugare, facere, credere; tacere, remanere, dicere; audire,
vorbire, strivire, oprire seu propriere (prohibere), amblare, saltare, ri-
dere, plangere, dormire, vedere, bere, mancare, stramutare, sternere,
sarire, cadere, jucare scl. scl

Atat'a ajunga spre demustrarea romanitati materiei din
limb'a nóstra.

Incatu pentru romanitatea formei, aceeași nu e mai pu-
cinu invederata.

Ar trebui sa scrimu o formologia comparativa intréga,
cá sa documentamu pona in amenunte, déca nu identitatea,
egalitatea intre formele nóstre si cele latine si din limbele
romanice. Dar ne marginimu a dechiará ca, abstrahendu dela
sufissele m si s, adaose mai tardiu de romani spre a demarcá
mai bine unele casuri si anume Ac., si a distinge masc. de
neutr. dela decl. II., flessiunea numelui este omogena; ca
vocalile caracteristice dela tuspátru conjugarile, adeca: a, e,

é si i: laud-a-re, fac-e-re, tac-é-re, aud-i-re, sunt aceleși, totu asia si flessiunea lui Su; ca pronumele si particелеle sunt identice mai in limb'a nóstra si latin'a.

La romanitatea materiei si a formeloru sa mai adaogemu si consunanti'a dintru pronuntiarea unoru litere. Munti si riuri si mari de estensiune mare au despartitu de sute de vécuri pe romani de italieni, de franci si de spanioli, si totusi romanii, lucru de mirare! pronuncia si astadi pe g si c, urmate de vocalile i si e cá italianii, si cá francesii pe g; éro pe f parte mare din poporu ilu pronuntia cá h, p. e. hiu = fiiu, heru = feru, here = fere, hija = fiia; hiatu etc. intocmai cum dicu spaniolii, si enco nu in limb'a loru poporale, ci in cea scrisa: p. e. hije, hija, hierro, hicado.

Nu potu sa nu facu aci o abatere, pentru cá sa provocu in fratietate colegiale pe profesorii de limb'a latina de pe la gimnasiale cu limb'a splicativa cea romana, cá sa intruduca pronunti'a cea romana in legerea latina. Déca sasii pronuntia pe neutrum naitrum etc. si francesii pe dominus, templum dominus, templom etc., noi cu mai mare cuventu putemu dice: digitus дигитъ, intelegere ителегере, coepere чепере, céra чэръ, coena чена etc. ca n'ar crede omulu cata usiuratare se face scolariului cu acést'a in perceperea autoriloru latini si chiaru intru capatarea de copia de vorbe! — Déca mai e ver o sperantia, cá filologii sa ajunga verodata la o convingere deplina despre cum voru fi pronuntiatu romanii cei vechi pe g si c inainte de e si i, si pe a, e, i, inainte de consonantea n, acést'a póte fi numai candu ei se voru plecá a intrebá pronunti'a cea romanésca.

Intemeiatu pe romanitatea materiei si a formei din limb'a nostra, precum si pe consunanti'a din pronuntiare; chiamandu apoi aminte modalitatea colonisari la Romani, inaintea carora, dupre prassca de resbelu ce o avea, incetá definitivu essistinti'a unui poporu vincitu; persónele, ce scapá mantuite din bataiia, seu se vindea cá sclavi seu se tracea prin sabia; averea mobile se confiscá de préda, éro tiér'a se luá cá domeniu alu statului, si sub numire de colonie militari se colonisá seu cu veterani, adeca militarii ce 'si implinisera stipendia seu anii de servitiu; seu si cu ómeni seraciti din

Roma si din alte cetati italice; si infine citandu pe Eutropiu, care la Car. VI. C. 6 vorbindu despre colonisarea Daciei, adeca a Ardealului, Marmurasului, Banatului, Bucovinei, Basarabei, Moldaviei si a Tierei romanesci, pe unde pona si astadi romanii sunt in majoritate, dice: „Cum Dacia bello Decebali viris esset exhausta, Traianus ad frequentandam hanc, decies centena millia passuum in circuitu habentem, provinciam, ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat ad agros et urbes colendas“ — propunu, cá corolariu din cele demonstrate, la toti cati sunt neosteniti intru a cautá documente spre a ne demonstrá de sclavi, de goti seu germani, si anume Epigonului din urma din Sibiu intrebarea: „ca, déca cele diece milióné de romani dela Ostulu Europei nu sunt purcedietori din coloniile, aduse de Traianu in Daci'a despoziata de locuitori din totu imperiulu romanu in numeru nenumeratu; ci, cum dîcu Domniele loru intru intiepleptiunea Dloru, sunt nisce descendenti din slavi, seu din goti, sa ne spuna in ce modu isti romani au invatiatu ei dela nisce mame slave seu germane a esprime notiunile de antai'a necesitate totu cu vorbe nunumai romanice, ci parte mare latine chiaru?“ Faca acestu miraclu, cá sa credemu in numele loru; pona atunci iertene a remané tari in credinti'a nóstra.

Déca sta, ca materi'a si form'a si pronuci'a chiaru a limbei nóstre e romana: apoi urméza denecece cá, afóra de terminii tehnici si sciintifici, cari, intrudusi fiindu in tóte limbele cultivate, au capatatu o universalitate; afóra de unele cuvinte grecesci, cum su: caramida, temeiu, trufia, drumu, corabia, lipse, giuru, incetationite din vechime, si unele cum este bagu ce nu le poti dá de origine, sa fia barbarismu in limb'a nóstra tóta verb'a ce nu este romana.

Sa ne intelegemu, am disu romana nu latina.

Sunt puristi, cei radicali, cari credu ca tóta verb'a din limb'a romanésca, ce nu se afla in vocabulariale si dictionariale latine, este barbarismu de purificatu. Pe temeifulu acest'a scriu debue in locu de trebue, desi acésta vorba rumanésca se gaseste in latinitatea veclului de medilocu: *trebax*, *vir trebacissimus*; *castra* in locu de tabera,

macarca acésta se deriva de securu dela latin. tabernaclu scl. Mi se pare ca acestu puntu de vedere e falsu. Ecce pentru ce. Vocabulariale latine, ce le avemu astadi, nu cuprindu si nu potu cuprinde tóta mass'a de vorbe ce au pututu fi in usu la poporulu romanu intregu. Lucru pré naturale, caci sujetele tractate de scriitorii romani, catu de númerose sa fia fostu acelea, nu putea incapa tóta limb'a vorbita de mass'a poporului romanu. Acésta erá possibile numai intr'unu dictionariu, de care nu ne a remasu, caci dictionariale latine de astadi cuprindu numai acele vorbe latine ce s'afia in autorii numiti clasici, cati au pututu scapá din ruinele civilizatiuni romane vechi. Cotra acestea scie totu insulu, care se ocupa cu literatur'a latina, ca clasicii prin copiatori neinteliginti s'au coruptu in mai multu de o forma; éro. ca dupa descoperirea tipografiei s'au tiparitu cum s'au aflatu in manuscrise, si au urmatu reproducenduse in editiunile succesive totu dupre prim'a editiune.

Din prim'a cercustare, ca adeca dictionariale latine nu cuprindu tóte vorbele romane foste in usu, ne putemu numai esplicá, pentru ce in limb'a nóstra ce afla vorbe de caracteru romanu ce nu le gasesci prin dictionariale latine, dar dai peste ele in cele romanice: italiane, france etc. Éro din adoua impregiurare, ca adeca formele s'au coruptu prin copiatori, intelegemu, pentru ce unele forme latine s'au conservatu mai bine in gur'a poporului, decatu cum ne au venitu tiparite dupre slendrianulu apucatu. Ca acésta nu e ver unu paradossu o documentamu cu fapt'a ca, de cateva diecenia filologi renumiti se ocupa tare cu rectificarea ortografiei latine. Astfelu, dupa ce au indreptatu terminatiunea flectionale es dela N. si Ac. pl. decl. III. in is, incatu in editiunile mai noue citimu omnis, hominis, tristis etc. in locu de omnes, homines, tristes, chiaru cum e si terminatiunea acestoru casuri dela decl. III. romanésca in i, (abstrahendu dela suffissulu lat. s); p. e. ómeni, tristi, parinti scl., apoi vedemu in „Zeitschrift für Ö. G. an. XIII. 1862 pag. 326 unu filologu A. Fleckeisen, ca propune cincidieci de vorbe de rectificatu in scriere. Din acestea scótemu pentru trebuinti'a nóstra urmatóriele: intelligere, promontoriu, humidus, humerus, linter, care pe fiitoriu sa nu se mai scria asia, ci: intellegere, promunturiu, umi-

das, umerus, lunter, chiaru cum pronunciamu si scrimu noi romanii: intelegere, promunturiu (munte), umedu, umeru, luntre.

Altii, cum dau in alte limbe preste o vorba ce s'afila si in limb'a nóstra, o eschiudu din numerulu vorbeloru romanesci cá pe unu barbarismu de purizatu. Audu p. e. pe maghiaru dicendu: zaru, lakat, fiam, huszár, papiros, kapitány, kalamáris, chép, beteg scl., si indata ne purifica limb'a de saru, de locatu, de fiu, de capitanu, de betisare, de usiaru, de papiru, de calamariu, de chipu (= clypeus = imagine in busta ce deseori se ofería in temple); ci acestea chiaru asia nu sunt maghiare precum nu sunt nice sent, templom = la santu, templa.

In atare casuri avemu sa ne conducemu de massim'a: Ca poporulu mai civilisatu, chiaru vincitu de ar fi, impune totudaun'a limb'a sa la celu mai pucinu civilisatu, macaru victoriu sa fia. A sustiené acésta disa cu essemple din istoria este de prisosu; caci fiacare din noi scie, ca p. e. italianii vinciti impusera limb'a italiana la longobardii victorii, si ca vestgotii, asiediati in Acuitani'a, tocma asia nu lasara nice o ramasitia din limb'a loru cum nu lasa vero urma nauea plutitória pre mare.

Din acestea urméza: 1) Ca singura numai limb'a latina, cata s'afila adunata prin dictionaria culésa de prin classicii scapati, nu ne póte servi de norma spre a decide absolutu despre neromanitatea vorbeloru romane, candu acestea vorbe s'afila in celelalte limbe romanice, cum p. e. sunt: vita, camesia, sabia, scapare, iute, enco, anse, ba, scurtu-a scl., ce nu sunt in dictionariulu latinu, s'afila anse in frances'a: bête, chemise, sabre, scapa (prov.), vite, encor, ainse, pas, court; seu buza, baliga etc., la spanioli: bozo (Milchhaar auf der obern Lippe), barriga (ventre, prin metonimia se puse in roman'a productulu in locul produceriului).

2) Ca totu asia de pucinu se póte incheiá la barbarismulu verunci vorbe a limbei nóstre din cercustarea ca aceea este in usu si la altu poporu conlocuitoriu seu vecinu, déca e constatatu ca acestu poporu e mai teneru in istoria si mai pucinu civilisatu decatu noi.

3) Infine ca numai acele vorbe se potu luá de ne-romane, de barbare si prin urmare de purisatu, despre care ne putem incredintiá, ca ele nu essista nice in dictionariale latine, nice in celea ale altoru limbe romanice, precum nice in gur'a unuia seu altuia din popórele romane.

Provincialismu in limb'a romana sunt acelea vorbe si forme ce se usita numai intr'o provincia seu alt'a locuita de romani, despre alu caroru vorbe si forme caracteru romanu suntemu enco in dubiu. Cum p. e. este: barem in locu de celu pucinu, encai, seutare in locu a 'si uitá de sine si altele asemenea.

Archaismu in limba se dice intrebuintiarea aceluor vorbe si forme vechi ce su essite din usu. Cu tóte acestea intre archaismii romanesci sa nu se numere si acele vorbe ce ne lipsescu noa, dar erá usitate de betranii nostri, si nu e indouire despre a loru romanitate, cum p. e. este serbitute, bouru scl.

Solecismu numimu constructiunea in contr'a sintassi romanesci, p. e. dicendu Petru spusera, mergu in Brasiovu in locu de: la Brasiovu.

Galicismi, germanismi, latinismi sunt constructiuni traduse din frances'a, german'a si latin'a in limb'a romana literalmente cum este gallicismulu: eu nu me asteptamu la acésta = je ne m'atandé pás a cette chose; germanismulu: elu vede bine afóra = er sieht gut aus, in locu de: e sanatosu, seu are facia de sanatosu. Éro latinismi se comitu mai anume candu nu se tiene topic'a cea romana, ce de regula e drépta, cá adeca la loculu primu sa stea subiectulu cu tóte determinarile sale atributive si apositionali, apoi sa vina predicatulu cu tóte determinarile predicative; ci se arunca cá in latin'a verbulu predicativu tocmai la finea proposatiumi.

Vine acum intrebarea: ca de unde sa luamu alte vorbe spre suplinirea aceluor'a despre care suntemu incredintiatu ca sunt barbarismi de purizatu.

La care respondemu:

Terminii tehnici si sciintifici si in limb'a nóstra voru fi aceia ce se usita in tóte limbele cultivate.

Pentru verce notiune din diferitele reporturi ale vietiei private si publice sa cautamu vorb'a ce ne lipsesce mai antaiu prin tóte locurile si unghiurile tieriloru pe unde locuimu astadi noi romanii, si afland'o de caracteru romanu sa o primimu fora temere de provincialismu. Asfelu in locu de otrava, putemu dice veninu cum dicu Ardeleanii, séu tossicu cum dicu Marmurasianii.

Sa deschiudemu cartile romanesci de editiune veche, sa cautamu cu ce vorba esprimare betranii ideaa pentru care ne lipsesce vorb'a romana, si déca o aflamu a fi de caracteru romanescu sa o imprumutamu fora sfiere de a comite Archaismu. Déca p. e. fratii Moldoveani 'si ar fi luatú ostentitiunea a se uitá in cartea „Viati'a si petrecerea sfintiloru“ tiparita in 1692, vediendu sub marc'a tieriei lorú in primulu versu:

Канѣл чѣл де Бѣрѣ scl.

n'ar fi venitu in positiune a 'si intitulá diurnalele Zimbru, totu asia si fratii eruditi dela „Revist'a romana“ n'ar fi disu Zimbrѣ, ba Aurochs chiaru; cei mai multi scriu astadi sluga, slugitu, pecandu betranii scriá serbu, serbitule scl.

Candu nice in gur'a poporului din tierile catu se intinde limb'a romanésca, nice prin cartile romanesci vechi, nu damu peste vorb'a romana ce ne lipsesce: atunci din radacini, despre a caroru romanitate suntemu convinsi, sa formamu cu ajutoriulu sufisseloru corespundiatória vorbele ce nu le avem. Avemu p. e. radacin'a Cap: d'aci cu sufissele cuviintióse putemu forma: capace, capabile, capacitate, cu mai multa consecentia decatu francii cari dicu capacité si au de radacina chéf.

Infine dupa ce vomu desiértá tóte fontanile de prin giuru fora resultatu, atunci, intemeindune pe disale lui Eutropiu, ca tierile acestea s'au impopulatu cu colonie aduse din totu (universo) imperiulu romanu, vomu cautá si aflá ajutoru in romanitatea limbeloru surori.

Ne a remasu a mai atinge enco si alta imputare ce se face limbei — ca e seraca de vorbe Strainii, cari nu ne cunoscu limb'a decatu din dictionariulu de Buda, intre acestia e si Ditz, vestitulu autoru alu Gramaticiei limbeloru romanice, dicu ca limb'a nóstra e seraca. Totu respectulu co-

tra Dictionariulu de Buda cá catra pasulu incepatoriu in Lessicografi'a romanésca; ma cine nu scie ca acel'a nu contine tóta mass'a de vorbe ce constitue limb'a romanului, si ca n'are derivatele cate s'ar fi pututu formá din radacinile romanesci de care ni se bucura limb'a. Domnului Ditz si consorti le spunemu: Ca o limba, in care se potu traduce autorii clasici cei mai graui, nunumai in modu corespundiatoriu, ci si cu elegántia chiaru, nu póte fi seraca.

Incheiu cu dorinti'a, a careia implinire o ceremu cá panea de tóte dilele in rugatiunile nóstre, si care acum, dupa ce avemu o Asotiatiune pentru literatur'a romana, speru ca nu va mai ramané unu piun desiderium — cu dorinti'a: Cá Asotiatiunea, in un'a din cele dintai sedintie ale adunari sale sa delege din sinulu seu o comisiune, stata-tória din barbati competenti, cari sa proiecteze bazele dupre care ar avé a se compune unu Dictionariu romanu si modalitatea essíri lui la lumina. Realizarea acestei dorinti nunumai ca e o necesitate imperiósá ceruta de cultur'a limbei nóstre, ci dictionariulu, carele sa contiena tóte vorbele romane, e totudeodata singurul mediu ce póte resfrange cu succesu pe pumnatorii romanitati limbei si prin urmare a nationalitati nóstre.

III.

Binefactorii Fundatori ai gimnasiului.

Supt acestu nume de distinctiune voiiu a insemná pe acelea corpuri morale binefacatória ale gimnasiului nostru, care lu sustienu cu o subventiune anuale continua, precum si pe acele persóne private, care, capitalizandu 'si contingentele anuale, 'si prefacura subventiunea din efemera in continua: in timpu ce pe acele persóne care 'l au subven-tionatu cu unu catu efemeru, le numimu cu numele simplu de binefactori. Intre acestia unii n'au respunsu contingen-tele anuale pentru toti diece ani pe catu se obligasera facia cu In. Gubernu prin contractu intaritu cu propriele subscrieri. Pe acesti DD. binefactori i rugamu cu acést'a: cá sa bine-voiiasca a suplini restulu pe anii catu n'au respunsu. In

speranția ca, iertându-i cercușările, voru satisface acestor obligatiuni sãntite, nu i mai insemnamu acum cu numele.

Binefactorii Fundatori sunt:

Comunele bisericesci romane ort. dela St. Nicolae din suburbiulu de sus, si dela St. Adormire din cetate.

M. S. Cus'a Domnulu Principatelor unite cu Ministeriulu Iepureanu din Tiér'a Romanésca si cu Ministeriulu Cogalniceanu din Moldavi'a, precum si camerele legislative din 1860 din a caroru patriotismu bine intielesu se sustiene acestu gimnasiu prin o subventiune anuale de una miia galbeni.

† Ionu Iuga de Bácsi cu un'a oblig. de 1000 fl. si cu unu legatu de 12,000 fl. v. a.

Essel. Sa Baronulu de Siagun'a, Episcopulu bisericei ortod. din Ardealu cu una oblig. de 2000 fl. v. a.

† Vasiliu Lacea cu un'a oblig. de 660 fl. v. a. si o parte dintr'unu munte in pretiu cam de 1500 fl. v. a.

† Dum. Otioțoiu cu unu munte in pretiu de 3000 fl. v. a.

† Parascheva R. Butmaloiu cu trei gradini in pretiu de 1600 fl. v. a.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IV.

Premiale Rosetti.

Fiindu de credinți'a, ca luminarea nu se cade sa stea ascunsa, ci in culmea cea mai inalta pentrucã sa lumineze la toti, implinimu o placuta datoriu a dá liberalitati de Mecenate a Domnului Conte S. Rosetti publicatiunea cea mai intinsa ce se pôte, pentrucã acésta fapta nationale a Domniei Sale sa fia cunoscuta in tóta romanimea, si sa afile imitatori, candu repetimu si in acésta programa: ca Domni'a sa, pe lunga premiulu, destinatu pentru conceperea celei mai bune „Istoria a romanilor“, ce l'a depusu mai de multu timpu la Essel. Sa Episcopulu Siaguna in Sibiiu, binevoit in 21. Maiu 1860 a mai depune la Efori'a scoleloru romanesci din Brasiovu enco alte trei premia: doua fiacare de cate 250 fl. v. a., dintre care unulu pentru traducerea lui Svetoniu, altulu pentru a lui Iornandes; éro alu treilea de 1000 fl. v. a. pentru Tacitu.

În 21. Maiu 1862 s. v., terminulu prefriptu pentru traducerea lui Svetoniu si a lui Iornandes, intrara la Eforia unu manuscrisu cu motto: „In scientia puterea,“ cuprindietoriu de traducerea lui Svetoniu „despre vietile celoru douispredece Cesari,“ si altulu cu motto: „Inestimabile bonum est suum fieri“ Seneca, cuprindietoriu de traducerea lui Iornandes „despre inceputulu si faptele Gotiloru seu Gotiloru.“

Manuscrisulu ce contine traducerea lui Svetoniu s'afila acum inaintea unei comisiuni recensuratória, constante din DD. Ioanu Popasu, G. Baritiu, Dr. I. Mesiota si St. Iosiffu.

Éro incatu pentru manuscrisulu cuprindietoriu de traducerea lui Iornandes, Efori'a in urm'a intrari manuscrisaloru, vediendu diferinti'a marimi dintre ele (caci, pecandu traducetiunea lui Svetoniu póte sa dea pona la 40 de cóle de tipariu in 8°, cel'a ce contine traducerea lui Iornandes abea sa faca 7 cóle de tipariu in 8°), si luandu in consideratiune ca premiulu si pentru unulu si pentru altulu este acelasi, vení la ideea ca dens'a in publicarea concursului din 12. Marte a. c., candu a numitu numai Iornandes „despre originea Gotiloru seu Gotiloru si faptele loru“ póte n'a esplicatu bine intentiunea Domnului premiatoru, care debuna séma sub Iornandes in publicarea cea din 1860 a concursului va fi intilesu ambele opuri ale lui Iornandes, adeca si pe „Liber de regnorum et temporum succesiune.“ In acésta indouire se adresà cotra D. Conte S. Rosetti pentru deslucire. Pona atunci nu se póte decide nemic'a in privinti'a manuscrisului cuprindietoriu de traducerea „de inceputulu si faptele Gotiloru“ a lui Iornandes.

V.

Sciri scolastice.

1) Planulu de prelectiune gimnasiale pre a. s. 18⁶/₆₂.

A. Obiectele obligate de institutiune impartite după clase.

CLASEA I.

Religiunea 2 ore pe sept. Din ortodossa marturisire: despre credința

Latin'a 8 ore pe sept. Cartea scol Cipariu. Din Gramatica: flessiunea regulara a numelui si a verbului cu adaosu de cele mai notabili prepus. si conj Formele invatiate se essertieza prin esemple conforme tienenduse in consideratiune regulele sintactice cele mai necesarie. Pre septamana $\frac{1}{2}$ ora se intrebuintieza la ocupatiune in clase, ce se indrepteza de profesorul acasa. — Se ocupa acasa scolarii memorizandu paradigmele si vocabulele petrecute in scola.

Roman'a 3 ore pe sept. Din Gramatica Part. Etim. Munteanu. Scrierea cu litere. Flessiunea Numelui si a verbului. Naratiuni facute de profesorul se dau mai antaiu prin rostu, apoi prin scrisu. Regulele gramaticali se essertiază prin Capete din Cartea de Lectura Munteanu. — Acasa memorizeza paradigmele si regulele petracute in scola.

German'a 2 ore pe sept. Carte scol. Cipariu. Din Gramatica: Numele, caruia se permite flessiunea verbeloru: Haben, Werden si Sein. — Din Lectura: Formele si regulele gramaticali se essertieza prin capete traduse din Crestomatia germ. G. E. Niceforu. In sem. II: traductiunile se scriu cate odata, cu care ocaziune se esplică si regulele mai notabili ale ortografiei germ. — Acasa scolarii memorizeza paradigmele si regulele petrecute in scola.

Geografi'a 3 ore pe sept. Cart. scol. Manualu de geografi'a Munteanu. Cunoscinte preliminari din cosmografia si din geografi'a matematica; descrierea suprafeciei pamentului in antitesele sale de tierra (uscata) si mare. Calitatea fisica a suprafeciei tierei peste totu si a partiloru pamentului in parte; cunoscintie generali din geografi'a politica. — Media: Globu pamentescu; charte de parete Scheda, si Atlasu Simony.

Matematica: Cart. scol. Mocnik. a) Aritmetica sem. I. 3 ore, sem. II. 1 ora pe sept. Computu cu numeri numiti si nenumiti de unu nume; multiplicatiunea si divisiunea prescurtata; impartibilitatea numeriloru, frangerile comuni si decimali; — b) Geometri'a intuitiva: Sem. II. 2 ore pe sept. linie, unghiuri, linie paraleli, triunghiuri, constructiune de triunghiuri si de paralelograme, totu după Mocnic.

Istoria naturala 2 ore pe sept. După Lüben sem. I. Zoologi'a animaleloru mamale. — Sem. II. Zoologi'a crustacelor, insectelor etc.

CLASEA II.

Religiunea 2 ore pe sept. Din ortodossa marturisire: despre nadejde si dragoste.

Latin'a 6 ore pe sept. Cart. scol. Cipariu. Din Gramatica: intregirea flessiunei regulate, ce e mai raru si neregularu in genu, declinatiune si conjugatiune; infine la regulele sintactice invatiate in clasa precedente se mai adaoge intr'alele si Constructio acusativi cum infinitivo. Lectur'a: regulele se essertiéza prin traducțiuni din cartea de lectura latina Schinnagl. Din care au cititu 78 §§. — Pe sept. ca si in cl. preced. $\frac{1}{2}$ ora servesece la ocupatiune ce se corigéza de profesoru acasa. — Acasa scolarii memorizéza paradigme, regule si vocabule ce vinu in capetele cetite in cartea de lectura; totu la 14 dile unu pensu; cotra finea sem. preparatiune la capetele de cetitu din cartea de lectura.

Roman'a 3 ore pe sept. Gramatica Part. Etim. Munteanu. Dupa repetirea celor invatiate in cl. I.: Particelele si formarea vorbeloru. Gramatic'a s'aplica la citirea bucatiloru alese din Cartea de lectura rom. 1 ora servesece la ocupatiuni scripturice pentru cari in acésta classe materi'a se iá din invatiatur'a sincronica a celorualte obiecte reali.

Nota. Invatiatur'a despre forme in clasa acésta cá si in cea precedente merge paralelu cu cea latina.

German'a 3 ore pe sept. Cart. scol. Schinnagl: din Gramatica formele verbului; etimologi'a, formarea vorbeloru prin derivare si compunere. Invatiatur'a formeloru se essertiéza prin traductiune de teme conforme. — Din Lectura: se citescu si se traducu capete mai usóre din Crestomati'a G. E. Niceforu. — Ocup. domest. totu la 14 dile unu pensu, pentru care materi'a se iá totu din invatiatur'a sincronica. Preparatiune la capetele de cititu din Crestomatia. Traducțiunile cate odata se scriu. Cu ocasiunea essercitieloru scripturice se esplica regulele ortografice cele mai notabili.

Geografi'a si istori'a 3 ore pe sept. Cart. scol. Pütz. Istori'a veche pana la 476 d. cr. in combinare cu geografi'a ce se permite totudeuna. — Aparate: Chartele istorice de parete ale lui Kiepert.

Nota. Istori'a Judeiloru si geografi'a Palestinei cadu in sver'a profesorului de religiune de si pana acum nu e luata in planu.

Matematic'a 3 ore pe sept. Cart. scol. Mocnik. a) Aritmetic'a sem. I. 2 ore, sem. II. 1 ora: computu cu numeri de mai multe nume; invatiatura despre reporturi si proportiuni simple; regula-de-trei simple; regula procentului; practica velcica: invatiatura despre mesuri pondere si monete — Geometri'a intuitiva: trigóne, tetragóne, poligóne, calcululu de suprafacie la unghiuri dreptuliniare scl. totu dupre Mocnik.

Istori'a naturale 2 ore pe sept. Dupre Lüben: sem. I. Zoologia: paseri, amfibii, pesci. — Sem. II. Botanica: totu dupre acela.

CLASEA III.

Religiunea 2 ore pe sept. Din Istori'a bisericeii ort. res. universali: Preliminariile si istori'a pona la véculu crescinu alu 4lea.

Latin'a 6 ore pe sept. Cart. scol. Cipariu. Din Gramatica 3 ore pe sept. despre casuri. Totu la 2 seu 3 sept. o compusatiune de 1 ora. — Lectura 3 ore pe sept. din Cartea de lectura latina „Historia antiqua“ etc. Hoffmann. — Ocup. dom. sem. I: totu la 7; in sem. II. totu la 14 dile unu pensu; preparatiune la capetele de cititu din Cartea de lectura. — Din care au cititu in ambele semestre Cartea I, II. si III.

Elenic'a 5 ore pe sept. Cart. scol. Curtius. Din Gramatica: Formele numelti afora de flessiunile cele mai rare, si ale verbului pana la cele in *ui* escl. deprinse prin traductiune din Cartea de lectura elenica Schenkel. Din care au tradusu 34 §§. din elenica in germana, si 34 §§. din germana in elenica. Pronuntiatiunea e cea Reichlinica. — Acasa memorizéza regule, paradigme si vocabule; se prepara la capetele de cititu; in sem. II. totu la 14 dile unu pensu.

Roman'a 2 ore pe sept. Gramatica Part. II. din Sintasse Propusatiunea simple pura, si simple amplificata. Determinarile predicative cu casurile dependente, cu Dativulu si Genitivulu prepositionale cu adverbiale. Din lectura citescu si declamu capete alese in versuri si pros'a.

German'a 3 ore pe sept. Cart. scol. Schinnagl. Din Gramatica: Sintassea propusatiuni simpli. Regulele se lamurescu prin esemple din Idiologia lui Wurst etc. — Lectura: Se citescu si se traducu capete mai scurte din Cartea de lectura germ. Mozart. Din care au tradusu in roman'a 9 capete mari, si vice vers'a 11 capete din Lectur'a romana in german'a. Oc. dom. repetiescu regulele petrecute in scóla. Totu la 8 dile recitéza cate unu capu cititu in clase. Totu la 14 dile 1 pensu. Preparatiune la capetele de cititu.

Nota. In clasa acést'a regulele ortografice aieptate pana aci rapsodice, in sem. II. se repetiescu in prospectu sistematicu.

Geografi'a si istori'a 3 ore pe sept. Cart. scol. Pütz. Istori'a vécului mediu. — Aparate: Cartele istorice de parete Spruner.

Matematic'a 3 ore pe sept. Cart. scol. Moenic. a) Aritmetic'a sem. I. 2 ore, sem. II. 1 ora: despre marimele opusatiunali si algebraice; potentie si radacini; permutatiuni si combinatiuni. b) Geometri'a intuitiva sem. I. 1 ora, sem. II. 2 ore: despre liniile si figurile strimbu-liniare; anume: despre cercu, calcululu ariei si periferiei lui.

Sciintie naturali 2 ore pe sept. Sem. I. a) Mineralogi'a. Cart. scol. Lüben. Cristalizatiunea si descrierea celor mai notabili specie de minerale. Sem. II. b) Fisic'a, Cart. scol. Kuntzek. Calitatile generali ale corpuriloru, despre agregatiune, elemente si caldura.

C L A S E A IV.

Religiunea 2 ore pe sept. Din Istori'a bisericeci ort. res. universali: dela véculu crescutu a lu 4lea pona la véculu a lu 9lea.

Latin'a 6 ore pe sept. Din Gramatic'a 3 ore pe sept. Cart. scol. Cipariu: despre usulu timpuriloru sia moduriloru; ce e mai necesariu din invatiatura despre versuri; Lectura 3 ore pe sept. J. Caesar: de Bello gallico, si pela finea sem. II Ovidius: Methamorphoses. Au cititu in ambele sem. din Juliu Cesare Lib. I. si II. intregi, din Lib. IV. dela Cap. 1—15, din Lib. VI. dela Cap. 13—23 incl.; éro din Ovidiu Lib. I. Caosulu, Generatiunile, Gigantii, Licaone si Diluviulu peste totu 415 versuri. — Oc. dom. cá in clasea precedente.

Elenic'a 4 ore pe sept. Cart. scol. Curtius. Gramatic'a: Intregirea fléssiuni neregulare la nume si la verbu cu adaosu de acea parte a sintassi elenice ce s'abate dela a celei latine. — Lectur'a si oc. dom. cá in clasea precedente.

Roman'a 3 ore pe sept. Gram. Part. II. Dupa repetirea celoru invatiate in Cl. III. li s'a propusu Propusatiunea compusa prin coordinatiune si subordinatiune; notiunea si usulu timpuriloru; topic'a diferiteloru propusatiuni, notiunea periodei si semnele intrepuntiuni.

German'a 3 ore pe sept. Cart. scol. Schinnagl. Din Gramatic'a 2 ore pe sept. Sintassea propusatiuni compuse. Topic'a propusatiuni principali si relative. Regulele sintactice se aplica prin esemple luate din Ideologia lui Wurst si din alti autori germani. Lectura 1 ora pe sept. Capete interesante se citescu si se traducu din Cart. de lect. germ. Mozart. Tom. 4. Din care au cititu si au tradusu in romana din german'a 10 capete, si vicevers'a din roman'a in germana 13 capete din Lectur'a romana. Oc. dom. cá in clasea III. totu la 8 dile o ocupatiune statatóre: seu in a traduce o tema seu alta lucrata deja in matern'a, seu unu capu mai usioru din Istori'a antiqua ori din J. Caesar; in a reproduce o istorióra, fabula etc. enerata in clase de profesoru si repetita de scolari; din candu in candu cate o declamatiune de verunu capu de opera cititu si tradusu in clase.

Geografi'a si istori'a 3 ore pe sept. Cart. scol. Pütz. Sem. I. istori'a noua, sem. II. Repetitiune si intregire a geografiei; Statistic'a poporale a Imperiului austriacu in genere si a Ardealului in specie dupre Heuffler.

Matematic'a 3 ore pe sept. Cart. scol. Mocnik. a) Aritmetica: Sem. I. 2 ore, sem. II. 1 ora: computuri de proportiuni compuse, ecatiuni de gradulu primu cu cate o necunoscuta; b) Geometri'a intuitiva: Sem. I. 1 ora, sem. II. 2 ore: despre corpuri si formele loru, computarea marimi loru totu dupre Mocnik.

Sciintie naturali 2 ore pe sept. Cart. scol. Küntzek: ecuilibru si motiune; acustica, optica, magnetismu si electricitate.

Maghiar'a 2 ore pe sept. Cursu practicü de limb'a maghiara dupa metod'a D. F. Áhnn, lucratu de Ed. Teopler. — S'au tradusu 50 §§ cu aplicatiunea regulelorü ce obvinu atatu in fléssiunea substantiveloru, catu si a verbeloru.

R. Impartirea obiectelor obligate de institutiune intre profesori.

Profesorulu :	Obiectele de institutiune Clasea (cu num. rom.) Ore pe sept. (cu cifre arab.)	Sum'a 6reloru pre septemana
G. I. Munteanu, directoru	Limb'a latina in IV. 6 ore Roman'a „ IV. 3 „ „ „ III. 3 „	12
S. Iosiffu, ordinariu in Cl. IV.	Elenic'a in IV. 4 ore „ „ III. 5 „ German'a „ IV. 3 „ „ „ III. 3 „ „ „ I. 2 „	19
D. Almasianu, ordinariu in Cl. III.	Latina in III. 6 ore „ „ II. 6 „ Roman'a „ II. 3 „ „ „ I. 3 „ Maghiar'a „ IV. 2 „	20
V. Oroianu, ordinariu in Cl. II.	Matematic'a in I—IV. cate 3—12 ore Sciintie nat. in I—IV. cate 2—8 ore	20
Dr. I. Mesiota, ordinariu in Cl. I.	Latin'a in I. 8 ore Istoria „ I—IV. cate 3—12 ore	20
I. Baracu, catechetu	Religiunea in I—IV. cate 2 ore	8

C. Din obiectele neobligate s'au propusu: cantarile.
2) Numerulu scolariloru gimnasisti.

Clasea	La inceputulu anului scol.	Duple religiune		Duple nationalitate	Au parasitu sc6l'a in cur- sulu anului	S'afla la finitulu anului scolast.
		ortodossi orient.	gr. catolici (uniti)			
I.	47	46	1	toti romani	2	45
II.	27	26	1		2	25
III.	20	19	1		1	19
IV.	12	12	=		—	12
	106	103	3		5	101

3) Colectiuni de media de institutiune dela 18⁶⁹/₆₀-186¹/₂.

a) Biblioteca

a sporitu in acestu cursu de timpu

prin cumparatura

din ajutoriulu anuale mai virtosu de 50 fl. v. a. alu Ess. Sale Baron. Andreiu de Siagun'a cu:

4 Tom. Historisch-politische Blätter 1861 si 1862; 1 Tom. Protestantische Monatsblätter 1861; 2 Tom. Zeitschrift für Oest. Gymnasien 1861—1862; Amiculu scólei 1861—1862; Ost und West Mai 1861—1862 finitului Decembre; Telegrafulu rom. 1862; Revist'a Carpatiloru 1861 sem. II.

Prin daruire cu:

1 Ess. Anthonismos de Andreiu Bar. de Siagun'a; 1 Ess. Die Romanische Amtssprache; 1 Ess. Formulariu de documente etc. private si oficióse; 1 Ess. Comentariu la pré inalt'a patenta din 21. Iuniu 1854 Part. I. si II. tóte de Ióne Puscariu, Administratorulu Cetati de balta; 12 Ess. Istori'a Romaniloru (din care 9 Ess. s'au si impartitu de premia — vedi mai josu) de Fatu, din Iassi; 2 Ess. Gramatic'a Romana Part. II. de G. I. Munteanu; 60 de Tom. de medicina in limb'a rusésca parte mare, cateva in frances'a de doctorulu de medicina Nicolau Gannescu; 1 Bros. Colonistií germani etc. precum si Annale statistice si economice an. 1860 lunile Ianuariu—Iuliu incl. de D. P. Martianu; Instructiunea Publica 1860 Martiu—Aprile 1861 de A. T. Laurianu; 1 Ess. Die Sprachen- und Nationalitätenfrage, daruitu de Moconi; Concordia Pesta 1861 Augustu—Decembre 10. Unirea in Bucuresci dela Dec. 1861 — 27. Aprile 1862 si acést'a si aceea cu lipse de mai multi numeri.

b) Aparate geografico-istorice.

S'au cumparatu 1 Carta a Ardealului a lui F. Obert si alt'a a Principatelor unite si a Basarabiei lucrata dupre a Stabului generale Austriacu si edata de Bielz: aceea din tacs'a eleveloru de Cl. IV., acést'a cu spesele gimnasiului.

c) Cabinetulu naturale.

aa) Zoologicu.

S'au inavutitu prin cumparatura cu urmatóriale obiecte: Corbu, 2 falconi, ulula, astur nisus, carioctate, nucifraga, pice Canus, bombycilla garrula, sturdium, cu cincispecie de fringile, sita Europae, sylvea rubecula, rundinica, regulus igni capillus, parus ater, certia fam. sitariu, apius merarius, alauda cristata; — cu unu sciuru v. (veveritia), miomus Glis.

Prin daruire: cu unu ariciu, cu o hoda, cu o ratia silbatica, cu o gainusia de D. Prof. Mihali; — cu o ciconia si o caprióra de D. I. Petricu Prot.; — cu 5 óua de corbu, 4 de pica caudata si 5 de fringila montana de D. W. Hausmann.

bb) Mineralogicu.

S'au inmultitu prin daruire: cu 7 Ess. de minerale prin D. W. Hausmann; cu 7 Stofe de D. Georgiu Visa, cu mai multe essemplaria de D. secretariu gubern. Serbianu Popovicu.

cc) De portrete si medalie.

1 Ess. de Tablau cuprindiatoriu de portretele aparatorilor nationalitati in diet'a Ungariei 1861 daruitu de B. G. Popovicu; portretulu Maiestati Sale a Imperatului, precum si o schitia de adunarea de la Blasiu 15. Maiu 1848, ambele daruite de C. Popasu junior; 2 Medalia bronzu batute de Camer'a electiva a Moldovei in onórea D-loru B. Sturza si A. Panu pentru apararea autonomiei si dignitati nationali, daruite de Ministeriutu Culteloru din Moldova 1861.

➤ Aducendu in numele gimnasiului adunca multiemita la toti DD. cati au contribuitu la sporirea colectiunilor acestor'a, nu putemu a nu repeti éro si éro rugatiunea nóstra cea veche, cu care ne amu fostu adressatu in programele precedente cotra DD. autori seu editori de carti romanesci cá adeca: sa nu se scumpésca de adaoge la crescerea bibliotecei gimnasiali cu cate unu ess. din scripturile Dloru fia si periodice, caei, cum amu mai disu, fructulu privegheriloru D-loru nicaiuri nu se póte conservá si utilisá mai bine si cu mai multa pietate decatu in asemine santuaria.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

4) Disciplin'a scolaro

in gimnasiu s'a tienutu conformu cu legile scolastice publicate in prim'a programa a acestui gimnasiu.

5) Clasea IV. de Eleve.

La inceputulu anului scolasticu au frecuentatu 21; pe la finitulu semestrului alu IIIea s'au aflu 18. Carora li s'au propusu:

Religiunea de D. I. Popasu, protop.

Limb'a Romana

„ Germana

Geografi'a

Matematic'a si

Istori'a naturale

} de D. S. Iosiffu, prof. gimn.

} de D. V. Oroianu, prof. gimn.

Éro lucrulu de Domnisiór'a Maria Petrescu.

6) Classile normali.

a) De fetiori.

In Cl. IV. propune Rectorulu si invatiatoriulu G. Bellissimu invatiaturile prescise: Religiunea, Limb'a romanésca, cea Germana, Aritmetic'a si Caligrafi'a 20 de óre pe septemana.

In Cl. III. invatia invatiatoriulu D. Cioflecii invatiaturile prescise adeca: Religiunea, Roman'a, German'a, Aritmetic'a si Caligrafia 20 de ore pe sept.

In Cl. II. invatia invatiatoriulu I. Dobreanu invatiaturile prescise 20 de ore pe sept.

In Cl. I. invatia invatiatoriulu I. Peligradu cele prescise 20 de ore pe sept.

b) De fete.

In Cl. II. si III. propune invatiatoriulu A. Androne.

In Cl. I. invatia invatiatoriulu D. Murgu invatiaturile prescise, totu cate 20 de ore pe sept.

7) Cantarile

s'au propusu de Psaltulu G. Ucenescu la 117 scolari parte gimnasisti parte normalisti in doua despartimente.

8) Numerulu scolariloru gimnasisti si normalisti preste totu.

In Gimnasiu: Cl. I. 45; Cl. II. 25; Cl. III. 19; Cl. IV. 12 = 101

„ Cl. IV. de eleve: 18

„ Norma fetiori: Cl. I. 105; Cl. II. 86; Cl. III. 57; Cl. IV. 37 = 285

„ „ fete: Cl. I. 46; Cl. II. 24; Cl. III. 10 80

BCU Cluj / Central University Library Cluj

484

9) Implinirea datorieloru crescinesci.

Duminecele si serbatorile imperatesci la 8¹/₄ ore demaneti'a gimnasistii s'aduna in Cl. I. a gimnasiului; ero normalistii prin classile respective. Deunde, dupa cetirea catalogului generale si explicarea evangheliei de di din partea catechetului la 8³/₄ insociti de profesori mergu la biserica, unde asculta S. liturgia. — De trei ori in cursulu anului scolasticu, adeca: in postululu cratiunului in Paresemi si pe la finea sem. II. se marturisescu si se comunica toti scolarii de religiu-nea nostra.

10) Feriele scolastice.

Conformu normativelor feriele cele mari la gimnasiu dureza de la 1. Iuliu pona la 31. Augustu s. v.; cele din cursulu anului scolasticu, pe lunga dumineci si serbatori, se tinu Mercurea si Sambal'a dupa miadi, dioa ajunului de Cratiunu, 5 dile intre semestre, doue dile la finitulu Carnelegeloru. la Pasce din mercurea Patimiloru pona Joue escl. in septaman'a luminata; cotra acestea 4 dile de recreatiune sunt lasate la discretiunea directorului, din caro istu anu in doue s'au tinutu cele doua targuri de peste anu, in a trei'a s'a facutu o escursiune in Poiana si in apatr'a s'au serbatu Majales.

11) Ordinea în care au decursu examenele publice.

Dupa finitul examinelor orale si scripturice ce începundu dela 15. Iunie au duratu pona la 23. Iunie, apoi s'au tinutu cele publice în ordinea acést'a:

a) În Gimnasiu: 24. Iunie Cl. IV. dela 8—12 $\frac{1}{2}$ înainte de miadi; Cl. III. dela 3—7 dupa miadi; 25. Iunie Cl. II. dela 8—12 înainte de miadi; Cl. I. dela 3—7 $\frac{1}{2}$ dupa miadi.

b) În Norma: 26. Iunie Cl. IV. dela 8—12 a. m.; Cl. III. dela 3—7 d. m.; 27. Iunie Cl. II. dela 8—12 a. m.; Cl. I. dela 3—7 d. m.

c) 28. Iunie s'au examinatulu dela 8—18. scolarii din cantari; — dela 10—12 elevele de Cl. IV. din invatiatura; dela 12—1 s'a luatulu în vedere lucrulu de mana ale acestor'a; — totulu în acést'a di dupa miadi s'au examinatulu fetele din Cl. I—III. normali.

d) În 29. Iunie s'a tinutu docesologi'a în biseric'a Sf. Nicolau; apoi între 11—12 óre s'au cititu clasificatiunile atatu din gimnasiu catu si din norma; s'au promovatu si s'au premiatulu studentii cei meritati. Cu care solenitate s'au facutu si declamari din partea a trei gimnasisti, dintre care unulu a peoratu latinesce, altulu elinesce si alu treilea romanesce.

12) DD. premiatori.

Cu acést'a ocaziune Dn. doctorulu de medicina Otoban a oferitu 3 fl. v. a. spre a se dá la celu mai eminentu scolariu seracu; D. N. Ciurcu oferitu asemenea pentru premia 5 fl. v. a.; éro un teneru preotu din Braşiovu, zelosu pentru progresulu în scientie si cultura, oferitu anoninulu totulu pentru acestu scopu 6 fl. v. a. — Directiunea implinesce un'a din cele mai placute datorie a aduce în publicu din partea gimnasiului atatu la acesti domni premiatori, catu si la totulu publiculu, care pe anu ce merge se intereséza totulu mai ferbinte de scóla, luandu parte cu caldura la solenitatea acést'a scolastica, adunc'a sa multiemita.

13) Visitare.

În cursulu acestui anu scolasticu la 23. Iunie pe la 9 ore în. d. m. Scólele nóstre romanesce avura onórea a fi visitate de Essel. Sa Gubernatorulu Tierci Conte Crenneville, care n'a prejetatu a face sa se examineze cate unu scolariu prin tóte classile gimnasiali si normali.

14) Pedelulu scólei.

Conformu normativelorú cá pentru atare servitiu pe la institutelu publice sa se aplice soldati emeritati avemu de pedelu alu gimnasiului pe Georgiu Barasiu, stragemesteru invalidu emeritatu si decoratu cu un'a medalie de aurulu de bravura si alt'a de argintulu totulu pentru bravura mil.

Anunțiere.

Prelectiunile pentru viitoriul an școlastic 186²/₃ încep în gimnasiu la 1. Sept. s. v. — Studenții doritori să se înmatriculeze pentru clasele gimnasiale, însoțiți de părinți sau curatori, și provădiți cu carte de botez și de altă natură, precum și cu taxa determinată, au să se înfaciasieze la direcțiunea gimnasială în cele dintâie zile ale anului școlastic începătoriu. — Totu deodată se face cunoscutu că cu începutulu anului școl. viitoru să va deschide și a V. Cl. gimnasiale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

